

Laveren tegen de wind in?

HET SCHOOLVAK NEDERLANDS IN BEWEGING

Er is vooral in Nederland al enige tijd behoorlijke onrust over de invulling van het schoolvak Nederlands. Het lijkt erop dat leraren en academici zich vinden in de wens meer ‘bewuste taalvaardigheid’ in te brengen. Wat betekent dat? Vakdidacticus Erwin Mantingh legt het uit. **Erwin Mantingh**

Over de auteur

ERWIN MANTINGH

is als lerarenopleider en vakdidacticus verbonden aan de Graduate School of Teaching en het Departement voor Talen, Literatuur & Communicatie van de Universiteit Utrecht (UU).

‘Meer inhoud, meer plezier, beter resultaat.’ Met die drieslag lanceerden de Meesterschapsteams Nederlands in januari jongstleden het Manifest Nederlands op School. Hoofdpunt in het pleidooi is het streven naar ‘bewust geletterde’ leerlingen: jongeren die de middelbare school talig én literair vaardig verlaten, die zijn toegerust met inzicht in taal, literatuur en communicatie en die zich bewust zijn van hun eigen ontwikkeling en positie als taalgebruiker binnen de samenleving. Dat is een hele mond vol. Toch is hier sprake van een welbewust veelomvattende ambitie. Waar die op berust kan ik verhelderen door te vertrekken vanuit een historisch perspectief op het moedertaalonderwijs.

LAVEREN

De lezer van het slothoofdstuk in de uiterst leerzame *Geschiedenis van het talenonderwijs in Nederland* moet een sterke maag hebben. Als de auteurs namelijk de ‘hoofdlijnen’ uittekenen van twee eeuwen moedertaalonderwijs wemelt het van de bewegingen en tegenbewegingen, vernieuwingen en vernieu-

wingsweerstand, bovenstromen en onderstromen, dilemma’s, golfbewegingen en terugkerende patronen. Wie van een afstand de ontwikkeling van het schoolvak beziet, bespeurt een deinend en laverend zeilschip dat tegen de wind in grote slagen maakt, dat om de paar decennia telkens overstag gaat naar een tegengestelde benadering.

Waar bevindt het schoolvak zich nu op die deinende zee? De auteurs van de *Geschiedenis*, Hulshof, Kwakernaak en Wilhelm, stellen – niet als eersten – vast dat er met het communicatief-utilitaire paradigma sinds de jaren negentig van de vorige eeuw in ieder geval sprake is van twee scheidingen in het moedertaalonderwijs: enerzijds ‘tussen het “nuttige” en het “vormende” deel van het schoolvak, meestal ten koste van het vormende, inhoudelijke element’ en anderzijds ‘tussen schoolvak en de corresponderende vakwetenschap’, de universitaire neerlandistiek.

KIEZEN OF DELEN

Eén van de patronen die het drietal geschiedschrijvers ‘in retrospect’ herkennen, is wat zij noemen ‘het dilemma

tussen kennisinhouden van de neerlandistiek (Nederlandse taal en cultuur) en communicatieve vaardigheden’ (mijn cursivering). Deze observatie legt het wezenlijke probleem bloot waarmee het schoolvak Nederlands sinds jaar en dag kampt: de ontkenning van wat het nu juist tot een zo interessante en rijke discipline maakt, de ontkenning namelijk van het samengestelde karakter ervan. Het schoolvak Nederlands is oneerbiedig gezegd een vergaarbak: van kennis, inzicht en vaardigheden, van taal, literatuur en communicatie. Een vergaarbak waar we zuinig en trots op moeten zijn. Vraag aankomende docenten Nederlands wat haar of hem in het schoolvak aanspreekt en de meerderheid zal uit eigen beweging zeggen dat het juist die veelzijdigheid is. (Ik spreek hier als vakdidacticus uit ervaring.) Wat als een keuze wordt voorgesteld, hoeft dat, nee, zou dat niet moeten zijn. Nederlands is van alles wat.

Die variatie binnen het vak heeft er echter toe geleid dat het verkaveld is in domeinen en dat de dwarsverbindingen in het schoolvak zijn verwaarloosd, in ieder geval tot bijzaak zijn verworden. Uitvloeisel van die versnippering is dat

deelvaardigheden los worden onderwezen en dat vooral deelbelangen worden behartigd, eens te meer omdat de neerlandistiek aan de universiteiten eveneens in subdisciplines is uiteengevallen. Er is een polderlandse remedie voor deze zorgelijke toestand en dat is de verantwoordelijkheid voor het schoolvak Nederlands te delen en samen met alle betrokkenen het algemene belang te behartigen. Het tij lijkt gunstig.

POLDEREN

De wil om samen te werken is er wel degelijk, ontdekten de vakmeesterschapsteams Nederlands toen zij twee jaar geleden in gesprek gingen met diverse betrokkenen. Deze teams zijn aangesteld door een achttal universiteiten om de vakdidactiek van de geesteswetenschappen een inhoudelijke impuls te geven vanuit de wetenschap. Voor het schoolvak Nederlands zijn vele medespelers op dit veld actief: naast docenten (Levende Talen, IVN) onder andere leerplanontwikkelaars (SLO), beleidsbepalers (Stichting Lezen, de Taalunie, de commissie-Schnabel), vakdidactici in HBO en WO, uitgevers. En de neerlandistiek: sommige vakwetenschappers in het speelveld, de meeste langs de lijn. Er blijkt niet alleen sprake te zijn van een gezamenlijk

gevoel van verantwoordelijkheid, maar ook van een verrassende mate van eensgezindheid over de hoofdkoers: het schoolvak dat nu te eenzijdig is gericht op taalvaardigheid, verrijken met kennis en inzicht op het vlak van taal, literatuur en communicatie, en met beproefde, stimulerende didactiek.

Het mag gerust uitzonderlijk genoemd worden dat neerlandici zich gezamenlijk in grote lijnen konden vinden onder de vlag van bewuste geletterdheid. Hoewel de partijen opereren vanuit verschillende belangen, trekken zij behoedzaam samen op, beseffen zij dat ze elkaar nodig hebben en onderkennen zij het hogere belang van het schoolvak als geheel. Een precair evenwicht, dat wel, en er doemen ongetwijfeld nog obstakels in zee op, maar het is een toestand om te koesteren.

Zodoende pleit het Manifest voor Nederlands als een nuttig, breed, samenhangend én intellectueel uitdagend vak. Dat is al het ideaal van veel docenten en sommige slagen er ook in dat te realiseren. Maar de omstandigheden maken het hun niet gemakkelijk. Nog afgezien van randvoorwaardelijke problemen als een gebrek aan tijd en autonomie ontbreekt het docenten Nederlands aan leermiddelen die in inhoudelijk en didactisch opzicht bij de tijd zijn, aan een wettelijk kader en aan uitwisselingsmogelijkheden om dat rijke vak samen gestalte te geven.

En, tot slot, de leerling, niet te vergeten: wat wil de leerling? Toen het Manifest uitkwam veroorzaakte de bewering dat veel leerlingen Nederlands saai vinden veel ophef en scepsis. Klopte dat wel? Helaas bevestigt een recente peiling die stelling. Hoog tijd dus om gezamenlijk onder de vlag bewuste geletterdheid koers te zetten en voor de wind uit te zeilen.

VakTaal

Een mooie bijdrage uit Fons in VakTaal, en eentje uit VakTaal in dit nummer van Fons: dat is de afspraak die er tussen de redacties van beide tijdschriften is gemaakt. VakTaal is een vaktijdschrift voor neerlandici, en wordt uitgegeven door de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN). In VakTaal wordt er op journalistieke wijze informatie verschaft over interessante aspecten van de neerlandistiek. Het blad is ook erg interessant voor leraren Nederlands: niet alleen omdat er vaak in wordt geschreven over het onderwijs Nederlands, maar ook omdat veel van de teksten bruikbaar zijn als lesmateriaal in de klas. Wie meer informatie wil over VakTaal, dat vier keer per jaar verschijnt, kan daarvoor terecht op de website: <http://www.ivn.nu>.

Het Manifest Nederlands op school

Voor meer informatie over het Manifest Nederlands op school en reacties op het manifest, verwijzen we door naar de website <https://vakdidactiekgw.nl/nederlands-stand-van-zaken/>.